

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE OKUL ÖNCESİ ÇOCUK: EBEVEYNLERİN MEDYA OKURYAZARLIĞI BİLİNCİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Özlem GÜNDÜZ KALAN*

Öz

Günümüzde kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden korunabilmek ve bilinçli bir etkileşimin sağlanabilmesi ihtiyacı medya okuryazarlığı kavramını doğurmuştur. Medya okuryazarlığı, kitle iletişim araçlarıyla izleyici arasındaki iletişimin bilinçli ve sağlıklı bir etkinlik biçiminde gerçekleşmesini sağlamak amacını taşımaktadır. Televizyon, yaygınlığı ve görsel işitsel anlam aktarımı özelliğinden dolayı yetişkinler ve çocuklar üzerinde en etkili kitle iletişim aracıdır. Günümüzde çocukların da tüketimin hedef kitlesi olduğu ve onlara yönelik yayınların ağırlık kazandığı göz önüne alındığında ebeveynlerin çocuklarını televizyonun zararlarından koruyabilmeleri için medya okuryazarı olmaları önem taşımaktadır. Okul öncesi çocuklar televizyonun olumsuz etkilerine maruz kalmaya çok daha fazla açıktır. Bu nedenle okul öncesi çocuklarda televizyon izleme etkinliği, çocukların sağlıklı gelişimi açısından ebeveynlerin gözetimi altında olmalıdır. Bu çalışmada medya okuryazarlığı kavramından yola çıkarak okulöncesi çocuk ebeveynlerinin çocuğun televizyonla ilişkisinin belirleyicisi olarak bilinç düzeyleri sorgulanmıştır. Araştırmada nitel bir araştırma yöntemi olan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerde ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilgisi, program içeriği, yaş özelliklerine uygunluğu ve izleme süreleri ölçütlerinden hangileri konusunda ne kadar bilinçli olduğu görülmeye çalışılmıştır. Görüşmelerin değerlendirilmesine göre; deneklerin “medya okuryazarlığı” kavramı hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Ancak buna karşın çocuklarının izlediği programları seçme konusunda yönlendirici olma eğilimi göstermektedirler. Özellikle tematik çocuk kanallarını tercih ettikleri görülmüştür. Öte yandan kendileri televizyon izlerken çocuklarının pasif izleyici olmasını engelleme bilincine ise sahip değiller. Değerlendirmenin toplamında deneklerin medya okuryazarlığı bilincine sahip olmadıkları ve bu konuda eğitilmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Medya okuryazarlığı, televizyon, okul öncesi çocuk

Abstract: Media Literacy and Pre-school Children: A Research of Media Literacy Awareness

The necessity of the protection from the adverse effects of the mass media and establishing a conscious interaction causes the concept of media literacy. Media literacy aims to found the communication between the audience and the mass media as a conscious and healthy activity. Television is the most effective mass communication tool on adults and also on children due to its characteristic of auditory and visual transmission of meaning and common usage. It's important the parents to be media literate to protect their children from the damage of television, considering that today children are also seen as a target group and television broadcasting intended for children has increased already. Pre-school children are much more likely to be exposed the negative effects of television. Therefore, preschool children's television watching activity must be under the supervision of parents in terms of healthy

* Araş.Gör.Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, ozlemgunduzkalan@gmail.com

development of the children. Based on the concept of media literacy, this study examines the consciousness of the 0-3 year children's parents, who are the determinant factor of the child's relation with television. The method of the study is indepth interview. The main purpose of this study is to determine the parents' knowledge of media literacy and also their consciousness about the criterias as the content of the television programmes, age appropriateness and limiting the television watching time. According the evaluation of discussions, we can say respondents didn't have any knowledge about the concept of " media literacy". In any case, they have a tendency to select the programmes or the chanel which their children's watching. Especially they prefer thematic chanel for their children. On the other hand while they are watching television they haven't conscious to inturrupt their children as a passive televiwer. The sum of evolution the respondents have not been conscious about media literacy and needs to be given training about it.

Key Words: Media literacy, television, pre-school children

.....

GİRİŞ

İnsanın toplumsal ve kültürel hayatı tarih boyunca yavaş bir seyirle değişirken özellikle 19.yy' dan itibaren büyük bir ivme kazanmıştır. Teknolojinin günlük hayatın içine girişiyle üretim, tüketim, haberleşme ve tüm insan ihtiyaçlarının karşılanma biçimleri farklılık göstermeye başlamıştır. İnsanın hayatındaki pek çok iş kolaylaşırken, aynı zamanda bu yeni yaşam biçimi, giderek daha karmaşık bir hal almaktadır. Günümüz dünyasının koşulları bir kaç on yıl öncesinden çok daha farklıdır. Kitle iletişim araçlarının hayatımızdaki etkinliği küreselleşmenin de etkisiyle giderek artmıştır. Kellner, kitle iletişim araçlarının günümüzde yarattığı yeni kültür biçimini 'medya kültürü' olarak tanımlar. Ona Göre medya kültürü ekonomiye yön verir, reklamcılığı ve lüks tüketimi teşvik eder ve tüketim toplumunun oluşumuna yardım eder. Kellner'e (2010:7) göre; "...medya kültürü, günlük hayat için yüksek tüketim ideallerini ve şahıslarını yansıtan örnekler bulmakta ve tüketicilere ürün memnuniyeti, sorunlarına çözümler, yeni teknolojiler ve öykünecek modeller satmaktadır." Kitle iletişim araçları, pazara ve tüketim dengelerine

uygun modeller yaratarak ya da varolan kalıp yargıları tekrarlayarak günümüz medya kültürünün oluşumunu sağlamaktadırlar. 21. yy, bireyin toplumsal hayatını sürdürebilmesi, Bireyin bu yeni kültür biçiminin kodlarını çözebilmesi, kendini ifade edebilmesi ve bilgiye ulaşabilmesi için yeni gereklilikler yaratmıştır. Bu gerekliliklerden biri de medya okuryazarlığıdır.

Medya okuryazarlığı kavramı kitle iletişim kuramlarıyla yakından ilişkilidir. Bugüne kadar geliştirilen kitle iletişim kuramlarında, izleyicinin edilgen bir role sahip olduğu öne sürülmüştür. Morley "Etkin İzleyici Kuramı: Sarkaçlar ve Tuzaklar" başlıklı makalesinde günümüz izleyicisinin etkinliğini şu şekilde ifade etmektedir:

...TV setinin önündeki insanların her şekilde etkin olduğu, baskın kültürel biçimleri eleştirel/muhafız şekilde okudukları, ideolojik mesajları seçici-yıkıcı şekilde algıladıkları keşfedildi. Evans'ın söylediği gibi yakın zaman izleyici araştırmaları iki temel varsayımla karakterize edilebilir: (a) İzleyici her zaman etkindir, (b) İletişim

aracının içeriği her zaman çok anlamlı ya da yorumu açıktır (Morley, 2005:98).

alanına müdahale ettiği eleştirel bir medya okuryazarlığı anlayışı giderek hakimiyetini kurmaya başlamıştır.

Bu görüşe göre izleyici etkin bir şekilde mesajı kendi özgün süzgecinden geçirip okuyarak yorumlayabilecek güce sahiptir. Diğer yandan günümüz insanını kuşatan büyük bir enformasyon ağı ve yoğun bir mesaj bombardımanı söz konusudur. Bu nedenle izleyicinin mesajları seçme, ayıklama ve anlamlandırma yetisinin oluşturulmasında medya okuryazarlığı çalışmaları büyük bir önem taşımaktadır.

Medya okuryazarlığı çalışmaları, medya iletilerinin kitleler üzerindeki etkileri üzerine yapılan araştırmalarla başlamıştır. 1960'lı yıllarda başlayan ve 1970'li yıllardan sonra medyanın özellikle de televizyonun olumsuz etkilerinin vurgulayan araştırmaların sonucunda, medya okuryazarlığının etkin bir şekilde uygulanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemlerdeki medya okuryazarlığı çalışmaları daha çok 'Korumacı Yaklaşım' benimsenerek sürdürülmüştür. Korumacı yaklaşım özellikle çocukları medyada yer alan olumsuz iletilerden korumak için uzaklaştırma, yasaklama, kötüleme, uyarma gibi daha tutucu bir koruma yaklaşımıdır. Günümüzde geçerli olan 'Eleştirel Medya Okuryazarlığı Yaklaşımı' ise çocukluktan başlayarak bireylerin medya karşısındaki bilinçli bir bakış açısı kazanmalarını amaçlamaktadır. Bu karşılaştırma konusunda İnal (2009:86):

Dolayısıyla çocuk ve gençlerin, elbette yetişkinlerin de medyanın olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik pasif bir yurttaş yaratılmasını hedefleyen korumacı yaklaşımlardan ziyade bireyin medyayı etkin bir şekilde analiz ettiği ve medya kültürü

Kavram olarak; 'Medya okuryazarı', medyada yeniden kurgulanan iletileri ayırt edebilmek ve algılayabilmek, onunla ilgili yorumlarda bulunabilmek için ayrı bir beceri, altyapı bilgisi ve eğitsel organizasyon gerektiren bir eğitim sürecinin sonucu olarak 'medya yetkini' sıfatını hak eden kişiyi betimleyen bir terim olarak tanımlanabilir" (Taşkıran, 2007:7). Çağımız koşullarında her bireyin medya yetkini olması tartışılmaz bir gerekliliktir. Bunun için bireylerin medya okuryazarlığı eğitim sürecinden geçmeleri gerekmektedir.

Medyanın internet kanalıyla da gündelik hayatın içinde çok daha büyük bir yer edinmesi nedeniyle yetişkinlerin yanı sıra olumsuz etkilere çok daha açık olan çocukların da medya okuryazarı olmaları amacıyla okullarda medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesi ihtiyacı belirlemiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin medya okuryazarlığı konusunda bilinçlendirilmesi amacıyla pek çok ülkede medya okuryazarlığı dersi zorunlu hale getirilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, Türkiye'de de medya okuryazarlığı dersi seçmeli olarak 2007-2008 yılından itibaren 81 ilde ilköğretim okullarında okutulmaya başlanmıştır.

Yetişkinlerin ve okul çağı çocuklarının medya okuryazarı olabilmeleri için eğitim almaları tüm dünyayla birlikte Türkiye'de de okul eğitimi, kamuoyu bilgilendirmeleri, seminerler gibi çalışmalarla yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Ancak okul öncesi çocukların yaş özellikleri itibariyle medya okuryazarı olmaları mümkün değildir. Okul öncesi çocuk dünyayı yeni

keşfetmekte, soyut ve somut kavramları anlamlandırmakta yardıma ihtiyaç duymaktadır. Okul öncesi çocuğu, medyanın olumsuz etkileri olarak tanımlanan, henüz hazır olmadığı görsel ve dilsel göstergelerden, tüketim odaklı enformasyon kirliliğinden, gelişiminin olumsuz etkileyecek yoğun, sürekli ve aşırı uyarana maruz kalmasından korumak gerekmektedir. Bu noktada ebeveynlerin medya okuryazarı olmaları büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi çocuk, dönem özellikleri nedeniyle kendisi henüz bir birey olarak medya okuryazarı olma yetisine sahip değildir. Elbette ki ebeveynler çocukları zararlı içeriklerden, uzun izleme sürelerinden uzak tutarak korumacı bir yaklaşımda sergilemek durumundadırlar. Ancak ebeveynin medya yetkini olması çocuğun küçük yaşlardan itibaren medya okuryazarı olma, iletilere eleştirel bakabilme ve yorumlama yeteneğinin gelişmesi yolunda ilk adımlarını atılmasını sağlayabilir. Ebeveynin televizyon izleme konusunda çocuğu yönlendirmesi, bilgilendirmesi, maruz kaldıkları konusunda duygularını ifade etmesini fırsat verecek bir iletişim içinde olması çocuğun medya okuryazarı olma yolunda davranış kazanmasını sağlayabilir.

Sosyal Öğrenme Teorisine göre birey etrafındaki davranış biçimlerini gözlemleyerek öğrenir. Öğrenmenin içselleştirilmesi için davranışın pekiştirilmesi yani tekrarlanmasına bağlı olarak gelişmektedir. Özellikle çocukların ebeveynlerinin ya da yakın çevrelerindeki arkadaş, öğretmen gibi bireylerin davranışlarını gözlemleyerek sıklıkla gördükleri davranışları içselleştirerek öğrendikleri bilinmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin davranışları çocuklar için önemli referanslardır. Özellikle çocukların ebeveynlerinin ya da yakın çevrelerindeki arkadaş, öğretmen gibi bireylerin davranış-

larını gözlemleyerek öğrenmeleri söz konusudur. Bunun dışında çocuk maruz kaldığı ölçüde kitle iletişim araçlarından aldığı iletilerle de öğrenmektedir. Çocuğun medya okuryazarı özelliğini kazanmış olması, onun bu iletileri bilinçli bir şekilde analiz etmesini, doğru biçimde yararlanmasını ya da olumsuz etkilerinden korunmasını sağlayacaktır. Ancak küçük yaşlardaki çocuklar özellikle okul öncesi çocukların medya okuryazarı olmaları yolunda başta ebeveynlerinin yardımına ihtiyaçları vardır. Erken yaşlarda ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenen çocuk, hayatının ileriki yıllarında medya okuryazarlığı bilincinin oluşturulabilmesi için ilk temelleri de atmış olur.

Medya okuryazarlığı eğitimi ülkemizde çok yeni uygulanmaya başlanmıştır. Bu eğitim ilköğretim 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerine seçmeli olarak verilmektedir. Ancak medya okuryazarlığı eğitiminin ebeveynlere de verilmesi ve okul öncesi çocuklarda da bu bilincin sinyallerinin erken yaşta verilmesi bireyin tüm yaşamını etkileyecek bir yaşam biçimi haline dönüşebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Medya Okuryazarlığı

Medya okuryazarlığı medya mesajlarına ulaşma, çözümlenme ve iletme yeteneği olarak tanımlanabilir. Medya okuryazarlığı eğitimi küreselleşme getirileri, ekonomik dengeler, bilgi kirliliği içinde cevapları bulmaktan çok doğru soruları sormayı öğretir. Öğrencilerin birer vatandaş olarak da hayatları boyunca medya kültürü karşısında güçlü olmalarını sağlayacak bakış açılarını kazanmalarını sağlayan bir eğitimidir. (Tallim, 2009). Çağımız insanının ihtiyacı olan da bu sorgulama yeteneğinin kazanılmasıdır.

Thoman ve Jols'a göre medya okuryazarlığı eğitiminin önemini vurgulayan beş ana özelliği vardır. Bunlar:

1. Medya okuryazarlığı, eleştirel düşünme ve kendini ifade etme becerilerini kazandırarak, demokratikleşme sürecinde bireyin bir vatandaş olarak "siyasi sınıflandırma yapabilen, toplumsal tartışmaları anlayan, katılabilen ve seçim sürecinde karar verebilen" hale gelmesini
2. Medyanın mesaj bombardımanı altında hayatını imajlardan uzak güvenli bir biçimde sürdürebilmesini,
3. Medyanın düşüncelerimizi, inançlarımızı ve davranışlarımızı şekillendirmedeki gücünü anlamamızı sağlayarak medya bağımlılığından kurtulmayı sağlar,
4. Görsel temelli iletişimin değişik tabakalarını nasıl okunacağını öğretir,
5. Bilginin kaynağını ve amacını anlama konusunda değişik görüşlere ulaşmasına yardımcı olmaktadır (Jols & Thoman, 2008: 14).

Medya okuryazarlığı konusunda ebeveynlerin bilinçlendirilmesine yardım etmek amacıyla 'Akıllı İşaretler' çalışmasını başlatmıştır. Akıllı İşaretler, program içerikleri ve yaş gruplarına uygunluğunun göstererek ebeveyni ya da çocuğu program seçimi konusunda uyarmayı amaçlamaktadır. Buna göre yaş grupları ve şiddet, korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışları simgeleyen 'uyarıcı işaretler' programlardan önce gösterilmektedir.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı ve RTÜK'ün ortak çalışmasıyla başlatılan medya okuryazarlığı dersinin çocukta geliştirmeyi amaçladığı nitelikler şunlardır:

1. Medyayı farklı açılardan okuyarak yaşadığı çevreye duyarlı, ülkesinin problemlerini bilen, medyada

- gördüklerini aklın süzgecinden geçirecek bilince sahip,
2. TV, video, sinema, yazılı basın, internet ve benzeri ortamlardaki mesajları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği gelişmiş,
3. Yazılı, görsel, işitsel medyaya yönelik eleştirel bakış açısı kazanmış,
4. Mesajların oluşturulması sürecinden, analiz edilmesine eleştirel düşünme yetisini kullanan,
5. Bilinçli bir medya okuryazarı sorumluluğu ile davranan,
6. Toplumsal yaşama yapıcı katkılarda bulunan,
7. Kamu ve özel yayıncılık alanının geliştirilmesi için çaba gösteren, sorumluluk sahibi bireyler olacaktır (RTÜK, 2010).

Türkiye'de verilen medya okuryazarlığı eğitimi henüz tam anlamıyla yaygınlaşmamış ve etkin bir bilinçlenme yaratamamıştır. İlköğretim öğrencileri için eğitimler verilmeye başlanmışsa da ana baba eğitimleri çok yetersiz düzeydedir. Ebeveynlerin medya okuryazarı olmaları okul öncesi çocukları kitle iletişiminin özellikle televizyonun olumsuz etkilerinden koruyacaktır. Araştırmalar medya okuryazarlığı bilgilendirilen ebeveynlerin diğerlerine göre çocuklarının televizyon izleme alışkanlıklarını daha yakından izlediklerini ve bu konuda kurallar koyduklarını göstermektedir (Ertürk & Gül, 2006:48). Anne ve babaların çocuklarına medya okuryazarlığı konusunda yön gösterebilmeleri için öncelikle kendilerinin de bu bilinç düzeyine erişmiş olmaları gerekmektedir.

Medya okuryazarlığı konusunda bilinçlenen birey, medya mesajlarının eleştirel çözümlemesini yapabilir; ileti kaynağının güvenilir-

liliğini değerlendirmesini yapabilir, etkileri konusunda bilgi sahibi olur, farklı mecra ve programları tercih etme iradesine sahip olabilir. Binark ve Bek (2007: 46) Potter'dan yaptığı aktarmaya göre medya okuryazarlığının sekiz sürekli evresi vardır: Temel öğeleri öğrenmek, dili öğrenmek, anlatıyı öğrenmek, şüphecilik/eleştirinin gelişmesi, derinlikli ilerleme, deneysel gelişme veya keşif, eleştirel farkındalık, toplumsal sorumluluk.

Okul Öncesi Çocuk ve Medya Okuryazarlığı

Çocuğun bebeklikten çıkıp kendi varlığını, anne ve babasını, dış dünyayı algılama sürecine girdiği, kendi duygularının farkına varmaya başladığı ve yetilerini geliştirdiği dönem okulöncesi dönem olarak adlandırılır. Okulöncesi, bireyin ilerideki yaşamını etkileyecek önemli bir dönemdir. Okulöncesi alınan doğru eğitim ve çocuğa kazandırılan olumlu nitelikler, onun yaşamı boyunca psikolojik ve zihinsel açısından mutlu, sağlıklı ve başarılı bir birey olmasını sağlayacaktır. Okulöncesi çocuğa bu olumlu nitelikleri kazandırabilmek onu tanımak, anlamak ve ona göre davranmaktan geçer. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına onun gelişim evrelerini dikkate alarak bilinçli ve olumlu yaklaşımlar gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Onu olumsuz uyarılardan korumak ve olumlu uyarıları pekiştirmek ebeveyne düşmektedir.

Çocukluğun ilk iki yıllık döneminde duylara dayalı dokunma, tat alma ve gözlem yoluyla etrafını keşfetmeyle birlikte sembolik düşünme de başlamıştır. Bu yaş grubuna medyadan uzak tutmak, daha çok insanlarla ilişki kurması özellikle dil gelişimi bakımından önemlidir. Çocuklar iki yaşından sonra beş yaşa kadar olan okul öncesi

dönemde konuşma, kendini ifade etme ve problem çözme yeteneklerini kazanmaya başlarlar. Bu yaş grubuna medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi pek mümkün görülmesi de medyada gördükleri, duydukları ve hissettiklerini ifade etme konusunda cesaretlendirilmelidirler. (Jols &Thoman,2008:52). Birey olmaya doğru ilerleyen çocuk bu dönemde her şeyi yeni keşfetmektedir ve dünyayı ebeveynlerinden çok daha farklı görür. Okul öncesi çocuğunun özelliklerinden biri gerçek ile fanteziyi, rüyayı ya da kurguyu ayırt edememesidir. O yüzden çevresinden ve televizyondan aldığı korkutucu uyarıları da gerçek olarak değerlendirir (Yavuzer, 2004:60). Günümüz koşullarında çocuğu medya iletilerinden tamamen uzak tutmak mümkün görünmemektedir. Ancak ebeveynlerin seçici davranabilme ve çocuğun maruz kaldıkları konusunda duygularını ve düşüncelerini ifade etmesi konusunda destek verebilme imkanları vardır.

Okul öncesi çocuğun en çok karşı karşıya kaldığı mecra televizyondur. Televizyon günümüzde ekonomik durumu kötü olan ailelerin bile evinde bulunan bir kitle iletişim aracıdır. Kitle iletişim araçlarından içinde yaygınlığı ve görsel işitsel ve devingen niteliğiyle televizyon, ayrı bir etkileme gücüne sahiptir. Televizyonun olumlu görülebilecek etkileri arasında bilgilendirici ve eğlendirici olması öne çıkarılmaktadır. Ancak televizyonla ilgili pek çok eleştirel görüş vardır. Postman, televizyonun insana yararlı herhangi bir yönü bulunmadığını vurgularken, televizyonun yarattığı etkilerden de bahseder. Ona göre televizyon, eğlenmeyi her türlü deneyimimizin temsilinin doğal çerçevesi haline getirmesidir. Televizyon, izleyiciyi dünyayla hep yakın ilişkide tutar. Ancak sorun; "Televizyonun eğlendirici temalar sunması değil, bütün

temaların eğlence olarak sunulmasıdır.” Buna göre eğlence televizyondaki her türlü söylemin üst ideolojisidir(Postman,1994:99). Televizyonun bu sunum biçimi izlerkitlenin olaylara bakış algısını da etkilemektedir. İnsan hayatı için üzücü bir durum bir eğlence programı içinde verilebilmektedir. Haber bültenlerinde bir önceki haber abartılı bir dramatize ile verilirken arkasından spikerin hiç değişmeyen gülen yüzüyle bir magazin haberine geçilebilmektedir. Medya metinleri, izlerkitle ya da tüketici ihtiyaçlarına göre şekillendirilse de bu metinler kurumsallaşmış pazar ilişkileri içinde üretilmektedir. Bu nedenle ana akım medya organlarının iletileri farklı program formatlarında verilse de aynı kalıpyargıları yansıtmaktadır. Bütün bu duyguları, olay ve davranış biçimlerini yeni öğrenen hazırlıksız izler kitle olan çocuklar için tüm bu iletileri okumak, anlamlandırmak, seçmek ve değerlendirmek konusunda farklı bir algılamaya geliştirmek gereksinimi doğurmaktadır. Bireylerin bu algılamayı kazanabilmeleri medya okuryazarlığı eğitimiyle mümkün olabilmektedir. Okul öncesi çocuğun televizyonda yaş özelliklerine uygun, yeterli uyarı içereren, uzmanlarca hazırlanmış programları seyretmesi belirli bir düzeyde gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır. Ancak izleme sürelerinin uzunluğu yaş özelliklerine uygun olmayan haber, film ya da reklam gibi içerikler çocukta gelişim bozukluklarına neden olmaktadır.

Çocuk gelişim uzmanları, televizyonun zamanının sınırlandırılması, içeriği çocuklara uygun olarak hazırlanan programların seçilmesi halinde çocuğun gelişimine katkı sağladığını belirtmektedir. Çocuğun üç yaşından itibaren aktif bir televizyon izleyicisi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocuğun kitle iletişimi konusunda bilinçlendirilmesi

süreci aile içinde başlamalıdır. Ebeveynlerin özellikle televizyon ile ilişkili davranış biçimleri, program seçimleri, izleme süreleri okulöncesi çocuk için bilgilendirici bir dönemdir. “Okul eğitimi ile birlikte çocuğun iletilere eleştirel gözle bakma, seçici olma, enformasyonu doğru yerde arama ve yeri geldiğinde kendi mesajını oluşturabilme beceri ve alışkanlığı gelişecektir” (Ertürk &Gül, 2006:47). Okulöncesi çocuğun kitle iletişim araçlarıyla ilişkisinin ebeveynleri tarafından yönlendirilmesi, ebeveynlerin kendi davranışlarıyla da doğru bir model oluşturmaları için onların da medya okuryazarlığı eğitimi almış olmaları gerekmektedir.

Okulöncesi çocukların televizyon izleme süreleri konusunda ebeveynler çocuklarını bilgilendirmeli, denetlenmeli ve önlem alınmalıdır. Çocuğun televizyon karşısında geçirdiği süre de program seçimi kadar önemlidir. Aşırı televizyon izleme, ileriki yıllarda okul başarısı, duygusal zeka gelişimi ve odaklılık konularında başarıyı düşürmektedir. Bunun nedeni, televizyonun yoğun olarak görsel algıya hitap eden doğası, tek yönlü iletişim biçimiyle beynin sağ yarıküresindeki dille ilgili bölgenin gelişimini engellemesidir. Özellikle aşırı uyarıcı öğelerle donatılmış çocuk programlarını uzun süre izleyen çocuklarda dikkat eksikliği, odaklanamama gibi problemlerin baş göstermesine neden olmaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucu, pek çok çocuğun TV başında geçirdikleri zamanın sınıfta buldukları süreye yaklaştığı saptanmıştır. Televizyon izlemenin en yoğun olduğu dönemin, 11-14 yaş aralığı olduğu belirlenmiştir. Ortalama bir çocuğun 16 yaşına kadar TV’de 13 bin şiddet eylemine tanık olduğu saptanmıştır. Şiddet eylem-

lerinin izlenmesi, çocukta ruhsal gerginliği arttırabilmekte; dengesi daha kolay değişebilen, öfke eğilimli çocuklarda dürtüsel ve duygusal kontrolü zayıflatmaktadır (Yavuzer, 2004: 76). Çocuğun bu olumsuz etkilerden korunabilmesi öncelikle kendisinin ya da ebeveynlerinin medya okuryazarlığı eğitimiyle mümkündür.

Ebeveyn ve Medya Okuryazarlığı

Türkiye’de aile yapısına bakmak gerekirse hala ataerkil düzenin etkisi altında olduğu göülür. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları oldukça belirgin bir biçimde ailedeki rol paylaşımında görülmektedir. Buna göre anne çalışsın ya da çalışmasın evde çocukların bakımı, sorunları ve eğitimleriyle ilgilenme rolünü üstlenirken baba evin maddi gereksinimlerini karşılama ve otorite olma rolünü üstlenir. Araştırmaya katılanların da yalnızca 5’i babadır. Büyükşehirler ve yüksek eğitim düzeyine sahip ailelerde bu roller babayla paylaşılmaya başlansa da çocukların bakımını üstlenen birincil rol anneye aittir. Bu durum annenin iş yükünü arttırmakta ve çocuklarına kaliteli vakit geçirme şansını ortadan kaldırmaktadır.

Ebeveyn olmak anne için de baba için de zor ancak keyifli bir sorumluluktur. Modern gündelik hayatın yükünü hafifletmek, dinlenmek için toplumun diğer fertleri gibi anne ve babalar da televizyon seyrederek. Haberleri izlemek, dünyada olanları takip etmek, eğlenmek ve öğrenmek için işten gelince televizyon izlemek yaygın bir alışkanlıktır. Bu durumda özellikle okulöncesi çocukları olan ailelerde çocuk da televizyonun açık kaldığı zamanlar boyunca aile fertleriyle birlikte televizyon seyretmektedir. Çocuğun televizyon seyretmesini engellemek ya da diğer medya araçlarının iletilerinden uzak tutmak günümüz şartlarında mümkün görünmemektedir. Ayrıca

şehir hayatının dezavantajlarından biri olan güvenlik ve zamansızlık sorunu televizyonun ‘bebek bakıcısı’ gibi kullanılmasına da neden olmaktadır. Televizyon hakkında Bostancı şu saptamayı yapar: “Her araç gibi televizyon da, kendisini kullananların ona yüklediği amaçlarla, bir başka ifadeyle değerlerle biçimlenir. Bu da demektir ki, televizyon bir araç olarak ne iyi ne de kötüdür. Televizyonu iyi ya da kötü kılan, onu kullanma biçimidir” (Bostancı, 2007). Kitle iletişim araçlarının özel olarak da televizyonun yarar ya da zararları bireyin onları hayatında koyduğu noktaya göre değişmektedir. Bu noktada medya okuryazarı olan bir ebeveyn nasıl davranmalıdır? Okul dönemi çocukları için aile okul işbirliği içinde yapılabilecek pek çok etkinlik bulunmaktadır. Ancak okul öncesi çocuk için medya okuryazarlığı anlamında yapılabilecekler sınırlıdır.

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma, medya okuryazarlığı kavramından yola çıkarak okulöncesi çocuk ebeveynlerinin çocuğun kitle iletişiminin önemli araçlarından biri olan televizyonla ilişkisinin belirleyicisi olarak medya okuryazarlığı konusunda bilinç düzeyleri ve bu konudaki davranış biçimlerini saptamaya yöneliktir. sorgulanacaktır. Araştırma ebeveynlerin medya okuryazarlığı kavram bilgisi, program seçimi ve yaş özelliklerine uygunluğu ve izleme süreleri ölçütlerinden hangileri konusunda ne kadar bilinçli olduğunun belirlenmesine yöneliktir. Bu bağlamda bu araştırmanın sorunsalını okul öncesi çocukların televizyon ilişkisinin ebeveyn tarafından nasıl yönlendirildiği ve ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilincini belirlemeye yöneliktir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşmeler 2008 yılı

Mayıs ayı boyunca YA-PA Çocuk Gelişim Merkezi Oyun Gruplarına katılan çocukların ebeveynleriyle yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırma 20 anne ve babayla gerçekleştirilmiştir. Görüşülenler okulöncesi yaşlarda çocuk sahibi ebeveynler arasından rastlantısal olarak seçilmiştir. Görüşülenlere demografik soruların dışında aşağıdaki sorular yöneltilmiş, kendi deneyimleri, çocuklarıyla iletişimleri, medya okuryazarlığı ile ilgili kavram bilgilerinin yanı sıra bu konudaki bilinçli ya da bilinçsiz davranışları konularında konuşmalarına imkan sağlanmıştır. Görüşmeler YA-PA Çocuk Gelişim Merkezi'nin ebeveynlere ayrılmış odasında yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Medya Okuryazarlığı ve Okul Öncesi Çocuk: Ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı Bilinci Üzerine Bir Araştırma sonucunda derinlemesine görüşme yapılan ebeveynlerin demografik özellikleri ve medya okuryazarlığı konusunda okulöncesi çocuklarına ilişkin verdiği bilgiler aşağıda gösterilmiştir. Bu bağlamda bu araştırmanın sorunsalını okul öncesi çocukların televizyon ilişkisinin ebeveyn tarafından nasıl yönlendirildiği ve ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilincini belirlemeye yöneliktir. Araştırmanın sonuçları medya okuryazarlığı kavram bilgisi, çocukları için program seçimi, yaşa uygunluğu, televizyon izleme süreleri ve ebeveynlerin çocuğun medya okuryazarlığı bilinci kazanması konusundaki davranış biçimlerini belirlemektir. Ebeveynlerin eğitim düzeyleriyle medya okuryazarlığı bilinci karşılaştırılmıştır. Deneklerin tümü lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olup 6 tanesi lisansüstü eğitim düzeyine sahiptir. Çocukları için program seçimi ve yaşa uygunluğu konusunda bilinçli davranan ebeveynlerin medya okuryazarlığı konusun-

daki bilgileri karşılaştırılmıştır. Araştırma 20 denek (Tablo 1: 73) ile yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle yüz yüze yapılmıştır. Denekler okulöncesi çocuk sahibi olan anne ve babalar arasından rastlantısal olarak seçilmiştir.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak yapılan görüşmelerde deneklere demografik sorular dışında aşağıda yer alan sorular görüşmenin gidişatı doğrultusunda ebeveynin yorumlamasına da fırsat tanıyacak biçimlerde yöneltilmiştir.

Medya Okuryazarlığı Kavram Bilgisi:

-Medya okuryazarlığı hakkında ne biliyorsunuz?

Araştırmaya katılanlardan yalnızca 2'si medya okuryazarlığı kavram bilgisine sahip olduğunu söyleyerek tanımlamıştır. Denek A "Medya okuryazarlığı televizyonun olumsuz etkilerinden korunmaktır. Bunun içinde özellikle çocuklarımın daha az süre televizyon seyretmeleri ve şiddet görüntüleri olan diziler gibi programları seyretmemeleri sağlamaktadır." Diğer denekler hiç duymadıklarını, 1 tanesi de duyduğunu ancak anlamını bilmediğini belirtmiştir. Sonuç olarak, medya okuryazarlığı kavramının denekler tarafından bilinmeyen bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır.

-Televizyonun çocukların gelişimine etkisi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Denek D: "Önceden çocuğum günün her saati her türlü programı seyrediyordu. Ancak bundan kaynaklanan gelişim bozukluğu ve dikkat eksikliği teşhisi konuldu. Televizyonun çocuğuma büyük zararları oldu. Artık sadece çocuklara

yönelik uygun programları seyretmesine izin veriyorum.” şeklinde yanıtlamıştır. Denek K: “Doğru tercihler yapılırsa öğrenme konusunda önemli katkıları olduğunu düşünüyorum.” Denek A : “Çocuğum bebek kanallarından çok şey öğrendi. Ayrıca eğlenceli vakit geçirmemizi sağlıyor. Bu yönleriyle olumlu olduğunu düşünüyorum.”. Denek M: “Ben zararlarının faydasından daha fazla olduğunu düşünüyorum açıkcası. Televizyon seyretmeyen çocuğum daha fazla oyuna fırsatı oluyor ve daha çok şey öğreniyor bence.” şeklinde yanıt vermiştir.

Program Seçimi:

-Çocuğunuzun izlediği programların içeriklerine dikkat ediyor musunuz?

Denekler program seçimi konusunda duyarlı görünmektedir. Görüşülenlerin tümü çocuklarının çocuklar için özel yayın yapan tematik çocuk kanallarını (Baby TV, TRT Çocuk, Nickelodeon v.b.) izlettiklerini belirtmişlerdir. Denek A: “Baby TV seyrediyor. Ona özellikle klip ve reklam izletmiyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Denek B: “Evet dikkat ediyorum. Eğitici olan programları seçiyorum.” şeklinde yanıt vermiştir. Denek K: “Evet dikkat ediyorum anlayamayacağı daha çok yetişkinlere dönük Sünger Bob, yada şiddet içeren Ben10 gibi şeyleri seyrettirmiyorum. Daha çok Baby Tv yada Baby First yada Disney Chanel’in öğretici programlarını seyrediyor.” Denek H: “Evet dikkat etmeye çalışıyorum. Hep çocuk kanallarını özellikle de TRT’nin çocuk kanalını seyrettiriyorum. Çok güzel eğitici programlar oluyor ama arada çok reklam veriyorlar onları da izlemiş oluyor. Sonra gördüklerini istiyor ev oyuncuktan geçilmiyor.” şeklinde yanıt vermiştir.

-Siz daha çok hangi programları tercih ediyorsunuz?

Deneklerin kendi program seçimleri sorulduğunda anneler daha çok dizi, film, kadın programlarını, babalar da haber ve spor programlarını izlediklerini belirtmişlerdir.

Yaş Özelliklerine Uygunluğu:

-Çocuğunuzun izlediği programların yaş özelliklerine uygunluğuna dikkat ediyor musunuz?

Sorusuna Denek A: “Zaten çocuk kanallarını seyrettiriyorum ama programların yaş özelliğine uygun olup olmadığını seçemiyorum. Ayırmakta zorlanıyorum. Baby TV’nin bütün programlarını izletiyorum.” şeklinde yanıt vermiştir. Denek K: “Yaşına uygun olmasına çok dikkat ediyorum. Onun yaş özelliklerini okuyorum sürekli. Ama programları ayırmakta zorlanıyorum. Küçük çocuklar için kanallar var ama tam olarak hiçbir programda yaş grubu belirtilmediğinden bilemiyorum. Genellikle o yaş grubu çocukların sevdiği VCD filmleri alıyorum. Ama ‘Ben10’ gibi şeyler izlettirmiyorum zaten hoşlanmıyorum.” şeklinde yanıt vermiştir.

İzlenenlerin Paylaşımı:

-Siz ya da evinizdeki diğer ebeveynler televizyon izlerken çocuğunuz ne yapıyor?

Deneklerin tümü kendileri televizyon izlerken çocuklarının da yanlarında bulunup bulunmadığına ilişkin soruya “Evet yanımızda oynuyor” yanıtını vermişlerdir. Yalnızca Denek D: “Eşim eskiden Kurtlar Vadisi gibi diziler izliyordu. Çocuğum da buna maruz kalıyordu. Oğlumuzun televizyondan zarar gördüğünü öğrendikten

sonra babası da dikkatli davranıyor.” Yanıtını vermiştir. Denekler, çocukların onlar televizyon seyredirken oyun oynadıklarını ve televizyonla ilgilenmiyor gibi gördüklerini ancak bundan hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir. Bununla ilgili olarak denek G: “Benim ilgimi çekmeye çalışıyor. Dikkatimi ona vermemi istiyor.”

-Çocuğunuz televizyon izlerken yanında bulunuyor musunuz?

Bu soruya deneklerin tamamı “Bazen” yanıtını vermiştir. Anne denekler çocuğu televizyon seyredirken mutfakta yemek yaptıklarını ya da ev işleriyle ilgilendiklerini işlerini bitirdiklerinde bazen birlikte izlediklerini belirtmişlerdir. Baba olan Denek K: “Bazen yanında oluyorum ama ben genellikle bu fırsattan yararlanarak gazete okuyor ya da internete giriyorum.” şeklinde yanıtlamıştır. Anne olan Denek M: “Çocuğumun televizyon seyretmesine pek izin vermiyorum. Biz de çok televizyon seyretmiyoruz evde. Ama arada seyrettiğinde ben işlerimi bitirmeye çalışıyorum.”. Denek O: “Genellikle televizyonu yalnız seyrediyor ama ne izlediğini takip ediyorum. Çocuk programlarını izlemesini sağlıyorum.” Denek G: “Bazen işlerimi bitirmişsem ben de onunla izliyorum. Ancak genellikle o biz televizyon izlerken yanımda oluyor aslında.”

-Çocuğunuzla izledikleri konusunda iletişim kuruyor musunuz?

Denekler bu soru karşısında bir açıklama beklemişlerdir. Soru açıklandıktan sonra Denek N: “Bir keresinde bir çizgi film izlerken bir kuşun öldüğünü görmüştü. Çok üzüldü ve bana ona ne olduğunu sordu. Bu

kadar etkilenmiş olması beni de etkiledi. Sonra ona bunun gerçek olmadığını ama gerçekte de herkesin yaşlanıp öleceğini ama bunun çok uzun bir zaman aldığını bunun için endişelenmemesi gerektiğini açıklamaya çalıştım. O günden beri onunla birlikte televizyon seyredirken bazı şeyleri açıklamaya, ne hissettiğini anlamaya çalışıyorum.” Denek G: “Onun izlediği çizgi filmlerdeki uçan kahramanlara ya da şiddet uygulayanlara benzer davranışlar gelişmesinden korkuyorum. Bu nedenle ona sürekli aslında onların yalnızca çizgi film olduğunu gerçek olmadığını gerçek insanların kanatları olmadığını ve yalnızca kuşların ve uçakların uçabildiğini söyleyerek onu bilgilendirmeye çalışıyorum.” Diğer denekler de bazen çocuklarının izledikleri hakkında sorular sorduklarını ya da duygusal olarak etkilendiklerini o zamanlarda onlara televizyonda gördüklerinin gerçek olmadığını anlatmaya çalıştıklarını belirttiler. Deneklerin çoğu televizyon izlerken çocuklarının yanında olmadıkları için bunu ancak soru sorduklarında ya da çok etkilendiğini gösteren bir davranış gösterdiğinde çocuklarıyla izledikleri hakkında iletişim kurduklarını belirtmişlerdir.

İzleme Süreleri:

-Çocuğunuz günde kaç saat televizyon izliyor?

Denekler “Çocuğunuz günde kaç saat televizyon izliyor?” sorusunu ortalama olarak “aktif olarak 2-4 saat arasında” olarak yanıtlamışlardır. Ancak ev hanımı olan Denek L: “Uyanık olduğu zamanlarda gün boyu televizyon açık kalıyor. Yanında bir ses olsun diye açık bırakıyorum ve ben mutfaktaki işlerimi yapıyorum. Ama o sürekli televizyona bakmıyor oyun

oynuyor.” Şeklinde yanıtlamıştır. Çalışan anneler, kendileri evdeyken televizyon izlemesine sınır koyduklarını ancak gün boyunca bakıcı ya da büyükanne ile birlikte olan çocuklarının ne kadar süre ile televizyon seyrettiğini bilmediklerini belirtmişlerdir.

-Siz günde yaklaşık kaç saat televizyon seyrediyorsunuz?

Ebeveynler kendi televizyon izleme sürelerini ortalama olarak 2-4 saat olarak belirtmişlerdir. Ev hanımları gün boyu televizyonun açık kalabildiği ancak etkin olarak izlemediklerini belirtmişlerdir.

Televizyonun Anlamı:

-Çocuğunuza yemek yedirirken nasıl bir yol kullanıyorsunuz?

Deneklerin 2’si dışında hepsi yemek zamanlarında çocuğun etkin olarak televizyon seyrettiğini belirtmişlerdir. Özellikle çocukların yemek yemelerini sağlamak için televizyon kullanılmaktadır. Deneklerin birçoğu çocuğun yemek yerken televizyon seyrettiğini ancak bu şekilde dikkatini dağıtarak yemek yedirebildiklerini belirtmişlerdir. Anne olan Denek M: “Çocuğuma yemeğini yedirirken televizyonu kullanmıyorum. Bunun ileriki yaşlarda obeziteye neden olduğunu duymuştum. Ona maskaralık yaparak yemek yedirmeye çalışıyorum.” şeklinde yanıt vermiştir.

-Çocuğunuz için televizyonu ödül ya da ceza olarak kullanır mısınız?

Baba olan Denek K: “Çocuğum yemeğini sofrada bizimle birlikte yiyor. Aksi takdirde televizyon izlemesine izin vermiyorum.”

şeklinde yanıt vermiştir. Ayrıca araştırmaya katılan 20 denekten 18’i televizyonu ödül ya da ceza olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Medya okuryazarlığı, bilgiye ulaşmanın ve iletileri doğru sınıflandırmanın büyük önem kazandığı günümüz koşullarında bireyin kendi yolunu aydınlatabilmesini sağlamaktadır. Medya okuryazarlığı, bireyin yaşamı boyunca ihtiyaç duyacağı kod açıcı bir anahtar, koruyucu bir kalkan, gereksiz enformasyonu eleyici bir süzgeç görevi görmektedir. Bireyin çocukluktan itibaren bu bakış açısının temellerini kazanması, onun çok daha erken olumsuz etkilerden korunmasına ve bu bilinci kazanmasına yardım edecektir. Okul öncesi dönem çocuğunun için medya okuryazarlığı konusundaki rehberi ebeveynidir. Bu nedenle ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilgisine sahip olması önem taşımaktadır.

Okul öncesi çocuk ebeveynlerinin medya okuryazarlığı bilincini görmeyi amaçlayan bu çalışmanın sonucunda deneklerin medya okuryazarlığı kavram bilgisinin olmadığı, ancak özellikle çocuklarının program seçimi konusunda bilinçli davranma çabası içinde oldukları görülmüştür. Denekler, çocuklarına çocuklar için yayın yapan tematik kanalları izletmektedirler. Böylece çocuklarını diğer televizyon kanallarının olumsuz içeriklerinden koruduklarını düşünmektedirler. Deneklerin “Program içeriğine dikkat ediyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıt çoğunlukla “Çocuk kanallarını izletiyorum.” yönünde olmuştur. Ancak tematik çocuk kanallarının da yayın anlayışı birbirinden farklıdır. Türkiye’de yayın yapan tematik çocuk kanallarından Baby TV, Baby Fist TV gibi kanallar 0-3 yaş çocuklarının gelişimlerine uygun yayın yapmaktadırlar.

Ancak TRT Çocuk, Yumurcak, Nickelodeon, Cartoon Network, Jetix, JoJo, Disney Channel gibi tematik çocuk kanalları daha geniş bir yaş aralığına hitap etmekte ve reklam almaktadır. Bu kanalların reklam kuşaklarında çocuklara yönelik yiyecek, oyuncak ve aktivite ürünlerinin reklamları yayınlanmaktadır. Bu kanallarda yayınlanan çizgi filmlerin hepsinin farklı konuları ve tasarımları vardır. Çoğu şiddet içeren bu çizgi filmler konusunda okulöncesi çocuğunun ebeveyni tarafından medya okuryazarlığı bilinciyle yönlendirilmesi, izledikleri karşısında yaşadığı olumsuz duyguların paylaşılması ve açıklama yapılması gerekmektedir. Ayrıca Disney Channel gibi kanallarda ve diğer kanallarda da çoğunlukla yayının hazırlandığı ülkenin kültürel değerleri ve simgelerine sıklıkla yer verilmektedir. Bu da çocuğun öğrendikleriyle hayatı arasında bir farklılık yaratmaktadır. Bu konuda da alanda bir çalışma yapılması önerilmektedir. Medya okuryazarlığı bilincine ulaşmış kişinin, medya mesajlarının eleştirel çözümlemesini yapabilme; ileti kaynağının güvenilirliği değerlendirmesini yapabilme, etkileri konusunda bilgi sahibi olma ve farklı mecra ya da programları tercih etme iradesini gösterebilme gibi niteliklerine sahip olmasını gerektirir. Okulöncesi çocukluk dönemi bu bilince sahip olması için çok erken bir dönemdir. Bu nedenle ebeveynlerinin medya okuryazarı olmaları önem taşımaktadır.

Araştırma denekleri olan ebeveynler program secimi konusunda dikkatli davrandıklarını söyledikleri halde kendileri televizyon seyredirken çocuklarının da yanlarında olmasını zararlı görmemektedirler. Oysa çocuk ebeveynlerin seyrettiklerini belirttikleri dizi, film, haber gibi program-

ların içerisinde kendileri için uygun olmayan pek çok uyarana maruz kalmaktadırlar.

Araştırmaya katılan deneklerin derinlemesine görüşme sırasındaki ifadeleri tümüyle değerlendirildiğinde okulöncesi ebeveynlerin medya okuryazarlığı konusunda kavram bilgisine sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Genel olarak kitle iletişim araçlarının özellikle de televizyonun zararları konusunda derinlikli bilgiye sahip olan ebeveynler, çocuklarına çocuk kanallarını izleterek koruma yoluna gitmektedirler. Ancak çocukların izledikleri çizgi film gibi programların içeriklerine dikkat edilmemekte ve izleme süreleri kontrol altında tutulmamaktadır. Ayrıca denekler televizyonu özellikle beslenme konusunda ya da disiplin aracı olarak ödül ya da ceza biçiminde kullanabilmektedirler. Araştırmaya katılan deneklerin eğitimleri en az lise düzeyindedir. Katılanların 2'si lise, 12'si üniversite, 6'sı da lisansüstü eğitime sahiptir. Türkiye geneline oranla yüksek bir eğitim seviyesine sahip, çocukların gelişimini önemsedikleri için oyun grubuna getiren deneklerin medya okuryazarlığı konusunda kavram bazında bilgileri olmaması hatta çoğunun hiç duymamış olmaları şaşırtıcıdır. Bu sonuç, Türkiye'de medya okuryazarlığı çalışmalarının yakın geçmişte başlamış olması ve ilköğretim aşamasındaki çocuklar için son birkaç yıldır veriliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Medya okuryazarlığı çocuğu televizyondan, internetten ya da diğer kitle iletişim araçlarından uzak tutmak ya da men etmek değildir. Çocuğu etkileri konusunda bilinçlendirerek ona doğru kullanım alışkanlıklarını seçiciliği ve maruz kaldıklarının gerçeğe ilişkisini ayırt edebilmeyi öğretebilmektir. Okul öncesi çocuklar için ebeveynlerin medya okuryazarlığına sahip olması; onlar için seçici

davranabilme, medya izleme alışkanlıkları konusunda örnek olma, eleştirel bakış açısı yeteneği kazandırabilme, maruz aldıkları konusunda duygularını ifade edebilmesine destek olma, fantezi ve gerçek arasındaki farkı ayırt edebilme bilincini kazandırma açılarından önem taşımaktadır. Okulöncesi çocukların korunması ve medya okuryazarı olmalarının temellerinin atılabilmesi öncelikle ebeveynlerinin medya okuryazarı olmalarıyla mümkündür. Bu çalışmayla ebeveynlerin medya okuryazarlığı konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitim alabilecekleri imkanların sunulması önerilmektedir. Medya okuryazarı olmak bilgiye ulaşabilen, eleştirel bakış açısına sahip bireylerin yetiştirilebilmesi için çağımızın önemli gerekliliklerinden biridir.

KAYNAKLAR

- Aktaş C. (2007). İlköğretim Okullarında Medya Okuryazarlığı Eğitimi. 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi.Vol.1, İstanbul:22-24 Ekim 2007.
- Binark M.& Bek M.G. (2007). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Bostancı, N. (2007). İlköğretim Medya Okuryazarlığı dersi Öğretmen El Kitabı, Nisan 8, 2010, <http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/4.html>
- Ertürk Y. D.& Gül A.A. (2006). *Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin: Televizyon Haberlerinin Çocuklar Üzerindeki Stres Etkileri ve Ailesel Haber İzleme Alışkanlıkları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hobbs R. (2004). Medya Okuryazarlığı Alanında Yedi Büyük Tartışma M. Türkan Bağlı (Translated by) *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt. 37, sayı:1, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları. (122-140).
- İnal K. (2009). *Medya Okuryazarlığı El Kitabı*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Jols T.& Thoman E. (2008). *21. Yüzyıl Okuryazarlığı: Medya Okuryazarlığına Genel Bir Bakış ve Sınıfçı Etkinlikler*. Cevat Elma & Alper Kesken (Translated by) Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Kellner, D. (2010). *Medya Gösterisi*, Zeynep Paşalı (Translated by). İstanbul: Açılım Kitap.(Original Book Published in 2003).

Morley, D. (2005). Etkin İzleyici Kuramı: Sarkaçlar ve Tuzaklar. Yiğit Yavuz (Translated by) *Medya ve İzleyici:Bitmeyen Tartışma Şahinde Yavuz* (Edited by). Ankara:Vadi Yayınları. (99-130).

Postman N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. Kemal İnal (Translated by) Ankara: İmge Yayınevi (Original Book Published in 1994).

Postman, N. (1994). *Televizyon : Öldüren Eğlence*. Osman Altınay (Translated by). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Original Book Published in 1985).

RTÜK (2010). Medya Okuryazarlığı. Mart 20, 2010,
<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/4.html>

Şirin, M.R. (2006). *Televizyon Çocuk ve Aile: Yeni Çocukluğun Televizyon Sarmalı*. İstanbul:İz Yayıncılık.

Tallim J. (2010). What is Media Literacy. Media Awareness Network.
http://www.media-awareness.ca/english/teachers/media_literacy.cfm. 10. 02. 2010.

Taşkıran, N.Ö. (2007). *Medya Okuryazarlığına Giriş*. İstanbul:Beta Yayınevi.

Yavuzer, H. (2004). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tablo 1: Araştırmaya katılan deneklerin demografik özellikleri görülmektedir.

	K	E	18-30	31-40	41-50	İlköğr	Lise	Lisans	L.üstü	0-2	3-4	4-5	Çalışan	Evde
Cinsiyet	15	5											6	14
Yaş			1	17	2									
Eğitim						0	2	12	6					
Çocuk-yaş										1	10	9		